

Maandag 18 december 2017
TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

Voorprogramma 19.15 uur
Bärmann Quartet

VAN SWIETEN SOCIETY

Jong Geleerd

Heleen Hulst, viool
Bernadette Verhagen, altviool
Steuart Pincombe, cello
Bart van Oort, fortepiano

Muzio Clementi 1752-1832

Jong Geleerd
Sonatine in C, opus 36 nr. 1
Allegro
Andante
Vivace

Oud Gedaan
Pianotrio in C, opus 22 nr. 3 'La Chasse'
Largo
Allegro
Largo
Allegro

Franz Anton Hoffmeister 1754-1812

Jong Geleerd
Thema con Variazioni - Douze Études nr. 5

Oud Gedaan
Pianokwartet nr. 2 in G
Adagio
Allegro

Franz Schubert 1797-1828

Jong Geleerd
Sonatine nr. 2 in a, D 385
Allegro moderato

Oud Gedaan
Strijktrio in Bes, D 471
Allegro

Pauze

Ludwig van Beethoven 1770-1827

Jong Geleerd
7 Ländler WoO 11

Rodolphe Kreutzer 1766-1831

Jong Geleerd
Etude nr. 37 voor viool

Jean-Louis Duport 1749-1819

Jong Geleerd
Cello-etude nr. 7 in g

Ludwig van Beethoven

Oud Gedaan
Pianotrio in G, opus 1 nr.2
Allegro
Largo con espressione
Scherzo: Allegro
Finale: Presto

Terug naar de basis - 'The Father of the Pianoforte'

Rond 1800 richtte het muziekleven zich niet langer op de adel maar op de (welgestelde) burger. Muziek die gevoelens moest uitbeelden werd muziek die gevoelens moest vertolken. Iedereen met een goede opvoeding speelde een instrument, en de piano, de viool of de cello werden met fanatisme omarmd door alle lagen van de bevolking. Er was goudgeld te verdienen met muziek voor beginners en liefhebbers en vrijwel alle componisten leefden van hun lessen en pedagogische werken. Het was geen schande om eenvoudige werken te componeren: net als in het korte verhaal, de schets, het kleine porseleinen beeldje van Hummel, stond het miniatuur in hoog aanzien. Het vereist, toen en nu, een meester om in het kleine groot te zijn. Op Muzio Clementi's grafsteen in London wordt hij de 'The Father of the Pianoforte' genoemd: hij was de belangrijkste pianist in de hoogtijdagen van de pianoforte in het laat-achttiende-eeuwse London. Het wonderkind Muzio werd als 7-jarige uit Rome mee naar Engeland genomen door de welgestelde Peter Beckford om in diens landhuis de

muziek te verzorgen. Hij kreeg een fantastische muzikale opleiding en toen hij op 21-jarige leeftijd zijn debuut maakte in London was hij dan ook gelijk een sensatie. Hij inspireerde Mozart (met wie hij een muzikale wedstrijd speelde voor de Weense Keizer) en Beethoven, en hij was Haydn's grote concurrent in het bruisende Londense muziekleven tijdens diens bezoeken aan England in de vroege jaren '90. Zijn pianowerken, kamermuziek en symfonieën waren populair totdat Haydn hem overvleugelde. Daardoor, en omdat hij het zat was om als bediende door de zij-ingang naar binnen te moeten en in de keuken mee te eten, kocht Clementi zich in bij een pianobouwer. Binnen enkele jaren behoorden Clementi's piano's tot de beste ter wereld. De historicus Charles Burney beschrijft hoe 'elk huis in het Koninkrijk dat een claim maakte op enige stand, van een van de nieuwe pianofortes was voorzien'. In deze omstandigheden floreerden pedagogische werken; maar de Sonatines opus 36 van Clementi hebben op eigen kracht de tand des tijds doorstaan. Het zijn briljante, gevoelige, kleine maar complete werken, eenvoudig en gaaf van vorm, maar met een wereld aan uitdrukking. Ze waren zo alomtegenwoordig in pianolessen dat Erik Satie in 1917 een sarcastisch pianostukje schreef (*Sonatine Bureaucratique*) waarin hij de draak stak met de Sonatine in C, op dat moment al 120 jaar een tophit.

'Hoffmeister, mijn meest geliefde broeder'

Ook al ging Franz Anton Hoffmeister naar Wenen om rechten te studeren, op zijn 25e was hij al een van de meest populaire componisten in Wenen. Hij schreef veel voor de fluit, een handige zet in een stad tjokvol adellijke heren die op de fluit (vaak verborgen in een elegante wandelstok) tijdens visites de piano-spelende dames konden begeleiden, maar ook de altviool was een van zijn geliefde instrumenten. Hoffmeister is nu voornamelijk bekend vanwege zijn activiteiten als uitgever. In die hoedanigheid raakte hij goed bevriend met Haydn, Mozart, Beethoven, Clementi, Albrechtsberger, Dittersdorf en Wanhal. Mozart droeg een strijkkwartet aan hem op en Beethoven noemde hem in een brief 'mijn meest geliefde broeder'. Gedurende de jaren van grootste roem verscheen een artikel in Gerber's *Neues Lexikon der Tonkünstler*: 'Zijn verdiende reputatie is wijdverbreid vanwege de originaliteit van zijn werken... niet alleen rijk in expressie maar ook vanwege het goede gebruik van de instrumenten, alsof hij een virtuoos is op alle instrumenten.'

Onvergetelijk samenspel met Franz Schubert

Franz Schubert staat niet bekend als een groot pianist. Hij trad alleen in besloten kring op en was niet geïnteresseerd in virtuoos vertoon. Hij begon op jonge leeftijd zowel forte-piano te spelen als te componeren. In een brief schreef

Schubert dat hij veel lof ontving voor het feit dat de toetsen 'onder zijn handen tot zangstemmen' werden. De pianist Gahn, met wie Schubert vaak vierhandig speelde, schreef dat 'de soms zachtaardige, soms krachtige voordracht van Schubert, die de bovenstem speelde, het gave, technisch gemakkelijke spel, en zijn vrije interpretatie de uren van het samenspelen bijzonder en onvergetelijk maakten'. Volgens overlevering speelde Schubert een flink aantal van zijn virtuoze klavierwerken zelf, waaruit mag worden afgelezen dat hij zich alras, alle verhalen over het tegendeel ten spijt, tot een pianist van formaat ontwikkelde. Toch speelt de techniek bij Schubert nooit een prominente rol. Zoals alle grote componisten maakte hij zich als vanzelfsprekend de specifieke stem van alle instrumenten eigen. En ook al is de Sonatine voor Viool in a mineur klein in naam (een Sonatine is een kleine Sonate, vaak met een pedagogische ondertoon), het is zeker ook een stuk voor het grote podium. Het hoogste niveau vereist altijd de grootste inspanning, zowel voor de speler als voor de luisteraar, om te kunnen worden verheven tot Kunst.

Zelfs Beethoven had leerlingen

Ludwig van Beethoven staat niet bekend om zijn werken voor beginners. Integendeel: zijn muziek sloeg in Wenen in als een bom, allereerst doordat het prachtige, ontroerende, verbijsterende muziek was; maar ook door zijn virtuositeit, kracht, en complexiteit. Met het verstrijken van de jaren werden Beethovens werken niet alleen steeds dieper maar werd zijn muzikale taal steeds complexer. Dat leest nauwelijks als een goede leerschool voor beginners. Toch had ook Beethoven leerlingen, en was hij, met al zijn sociale onhandigheid, vaak aanwezig bij sociale gelegenheden. Ons muziekleven erkent nauwelijks dat er in die tijd vaak en graag gedanst werd. Mozart, Haydn en Beethoven schreven samen honderden dansen, bijvoorbeeld voor de Redoutensaal, waar wel 3000 mensen tegelijkertijd konden dansen. Het zijn dan ook enorme, rijk georkestreerde werken. Net als al zijn tijdgenoten componeerde ook Beethoven dansen voor de huiskamer, al lijkt het niet erg waarschijnlijk dat hij daar zelf aan meedeed. Het zijn eenvoudige pianowerken zodat ook liefhebbers ze konden spelen als het tapijt was opgerold.

Beethoven was omringd door de beste musici van zijn tijd. Hij trad op en componeerde werken voor zowel de violist Rodolphe Kreutzer als de cellist Jean-Louis Duport. In Beethovens pianotrio's hebben deze grootheden zeker hun virtuoze sporen nagelaten. Op hun beurt lieten zij etudes na die ook vandaag nog worden gebruikt. Het zijn geen werken voor beginners, zult u zelf kunnen vaststellen. Maar een pedagogisch doel hebben ze zeker, ook nu nog: muzikaal maar vooral ook technisch zijn ze de perfecte leerschool voor de muziek van Beethoven en zijn tijdgenoten.

Kreutzer, de beroemdste violist van Wenen

De Fransman Rodolphe Kreutzer was de beroemdste violist in Wenen rond 1800, toen hij daar verbleef in dienst van de Franse ambassadeur. Beethovens *Kreutzer* sonate voor piano en viool draagt zijn naam, ook al speelde Kreutzer het nooit. Beethoven schreef de sonate voor George Bridgetower, maar na een meningsverschil kwam Kreutzer op het titelblad te staan, een teken van Beethovens bewondering. Kreutzer was professor aan het Parijse Conservatoire vanaf de oprichting in 1795 en schreef samen met Pierre Rode en Pierre Baillot het beroemde *Méthode de Violon* in 1803. Zijn pedagogische inzichten zijn verder in zijn *Études* vastgelegd.

Spelen voor Napoleon

Jean-Louis Duport 'de jongere' (zijn broer Jean-Pierre, ook cellist, was 'de oudere') is nu het best bekend om zijn 21 études voor solo cello. Ze vormen het slotdeel van zijn baanbekende traktaat *Essai sur le doigté du violoncelle et sur la conduite de l'archet* uit 1806. In 1812 speelde hij voor Napoleon, die bij het uitproberen van Duports Stradivarius cello er een deuk in maakte. Die deuk is vandaag nog steeds te zien: de cello is onder andere in het bezit geweest van Auguste Franchomme en Mstislav Rostropovitsj.

VOORPROGRAMMA 19.15 UUR

BÄRMANN QUARTET

Dominic Giardino, klarinet

Chloe Prendergast, viool

Isabel Franenberg, altviool

Sydney ZumMallen, cello

Heinrich Bärmann 1784-1847

Kwartet in Bes, opus 18

Allegro moderato

Adagio

Rondo Andantino

De Duitse klarinettist Heinrich Bärmann is bekend geworden als de eerste virtuoze klarinettist. Hij verblufte zijn luisteraars met stukken die special voor hem werden geschreven door onder anderen Weber, Meyerbeer en Mendelssohn, allen goede vrienden van Bärmann. Maar behalve door zijn verfijnde uitvoeringen van andermans werk, werd hij ook beroemd als componist. Hoewel er nog geen complete catalogus bestaat van Bärmanns werken, zijn er minstens 31 overgeleverd. Het kwartet in Bes Majeur, opus 18 is representatief voor de muziek die hij waarschijnlijk tijdens zijn tournees componeerde. Geschreven voor klarinet, viool, altviool en cello maakt dat het bij uitstek geschikt voor de salon. Het Bärmann Quartet werd bijeengebracht door een gemeenschappelijke enthousiasme om repertoire uit de vroege 19e eeuw te spelen, en is momenteel bezig met het verkennen van de zelden uitgevoerde muziek van Bärmann. De leden van dit kwartet, afkomstig uit de VS en Nederland, studeren allemaal aan de afdelingen Oude muziek van de conservatoria in Den Haag en Amsterdam.

Uit de dagboeken van de Van Swieten Society

De Tweede Weense School

Vorige maand stond in het teken van de Eerste Weense School (onder anderen Mozart); deze maand in die van de Tweede Weense School. En dan met de moeder aller stukken (althans voor strijkers); *Verklärte Nacht* van Arnold Schönberg. Daarin speel ik dit keer altviool, heerlijk om zo midden in het ensemble te zitten en de meest prachtige tussenstemmen te spelen. Het ensemble waarin ik speel heet LUDWIG en wordt gedirigeerd door sopraan/dirigente/alleskunner Barbara Hannigan. Op het programma staat ook Alban Bergs *Lulu*, waarin Barbara niet alleen dirigeert maar ook zingt. In Gershwins *Grazy Girl* mag het orkest dan eindelijk ook zelf zingen. De cd die we opnamen, is inmiddels genomineerd voor een Grammy en de komende weken gaan we op tournee naar Hamburg, Dortmund, Aix-en-Provence en het hol van de leeuw: Wenen.

Heleen Hulst

Het leven na het Mini Mozart Festival

Na ons succesvolle Mini Mozart Festival in oktober viel het me zwaar me weer te concentreren op de 'gewone' gang van zaken in het leven van een zelfstandige altviolist. De dag erop vertrok ik meteen naar Monte Carlo om met Les Musiciens du Prince een aantal operavoorstellingen van *La Cenerentola* van Rossini te geven met Cecilia Bartoli. Wat een goed orkest, waanzinnige solisten, mooi operagebouw met veel glitter, pracht en praal. Des te groter was de tegenstelling daarvan toen ik een paar dagen later met Sinfonia Rotterdam in een AZC aldaar speelde met als publiek kinderen van 6-11 jaar. Uit hun land en familie gerukt, geen geld en getraumatiseerd... In het Concertgebouw Brugge nam ik de eerste versie van Mendelssohns Octet op met acht solisten van Anima Eterna. Natuurlijk op historische instrumenten. En 2017 is Luther jaar! 500 jaar geleden poneerde Luther zijn 95 stellingen op de deur van het slot te Wittenberg. Dat jubileum ga ik vieren met het Northern Consort in Groningen. Wat is uw 96ste stelling? Het wordt het tijd voor de kerst. Ik wens u allen fijne feestdagen toe.

Bernadette Verhagen

Houthakken of de cello

Steuart reist heen en weer tussen Nederland en zijn kleine huisje in het bos in een klein dorpje in het Middenwesten van de VS. In Nederland speelt hij cello, in de VS hakt hij hout voor zijn houtoven. Behalve met de VSS speelt Steuart deze maand tot zijn grote plezier met Asko|Schönberg in het project *Im Wunderschönen Monat Mai*. Na deze twee programma's gaat hij terug naar huis om nog wat meer hout te hakken. Daarnaast speelt hij in een brouwerij twee

concerten met Bach en Bier en bereidt hij zich voor op twee opname-projecten. Hij zet zijn werk voort als mede-artistiek leider van het artiestencollectief 'Music in Familiar Spaces', dat bestaat uit vooraanstaande artiesten uit Europa en Noord-Amerika die zich toeleggen op het bereiken van een nieuw publiek voor klassieke muziek door middel van betrokken en laagdrempelige concerten.

Welkom in Schiedam

Het is een memorabel najaar geweest, met tournees naar Finland, Noorwegen (drie keer), ons Mini Mozart Festival, daar tussendoor trouwen, een huis kopen, en heerlijk leven met de prachtige kleine Anna. En een nieuwe cd-opname, de tweede na een korte periode van stilte. Eerder dit najaar kwamen Schubert-liederen uit, met Francine van der Heijden. Deze week is ook de release van mijn Negentiende-Eeuwse Franse Nocturnes, opgenomen in 2014. En aan het eind van de zomer nam ik Dussek Sonates op voor release in maart 2018. Het is het eerste deel van de complete Dussek Sonates die Petra en ik met vijf andere fortepianisten inspelen. Deze week (midden december) verhuizen we naar een monumentaal huis in het centrum van Schiedam, gelegen aan de Schie. De renovatie gaat nog wel even duren maar het wordt prachtig. De studio wordt huisconcerten-waardig, helemaal geschikt voor de vrienden van de Van Swieten Society waar u er ook een van kunt worden (een mailtje is genoeg). En dan bent ook u in Schiedam van harte welkom.

Bart van Oort

Het volgende concert door de Van Swieten Society

Maandag 26 februari - Hertz - 20.00 uur

De geboorte van het strijkkwartet

werken van **Tartini, Scarlatti, Haydn, Boccherini** en

Mozart

Het strijkkwartet ontstond in de Barok, toen meerstemmige werken met strijkers nog werden ondersteund door klavecimbel of orgel. In de achttiende eeuw ontwikkelden zich verschillende soorten strijkkwartet, zoals het eenvoudige 'huiskwartet' voor thuisgebruik en het 'Quatuor Concertant' met een virtuoze eerste viool en begeleidende partijen. Een kwartet met vier gelijkwaardige stemmen kwam steeds meer in beeld bij componisten als Tartini en Scarlatti. Uiteindelijk culmineerde dit in het Weense kwartet van Joseph Haydn, de 'Vader van het Strijkkwartet'. Hiermee werd het strijkkwartet de toetssteen van de klassieke stijl en begon het aan een ongeëvenaarde zegetocht, die tot op de dag van vandaag voortduurt.